

Тематична рубрика: Корекційна педагогіка.

УДК 376:001.

СТАН УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНИХ УМОВАХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Черніченко Л.А.

*аспірант кафедри спеціальної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

У статті розглядається та теоретично обґрунтовується стан університетської підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в інклюзивних умовах дошкільних закладів освіти. Проаналізовано зміст навчальних планів, робочих програм фахових дисциплін підготовки майбутніх логопедів. Констатовано відсутність складників підготовки логопеда до інноваційної діяльності. З'ясовано повноту навчально-методичного забезпечення цього процесу та аргументовано недостатню його ефективність. А також виявлено причини, що призводять до низького рівня готовності студентів до інноваційної діяльності.

***Ключові слова:** інноваційна діяльність, майбутні логопеди, інклюзивна освіта, навчально-методичне забезпечення.*

В статье рассматривается и теоретически обосновывается состояние университетской подготовки будущих логопедов к инновационной деятельности в инклюзивных условиях дошкольных учебных заведений. Проанализировано содержание учебных планов, рабочих программ профессиональных дисциплин подготовки будущих логопедов. Констатировано отсутствие составляющих подготовки логопеда к инновационной деятельности. Выяснено полноту учебно-методического обеспечения этого процесса и аргументировано недостаточной его эффективность. А также выявлены причины, приводящие к низкому уровню готовности студентов к инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновационная деятельность, будущие логопеды, инклюзивное образование, учебно-методическое обеспечение.

Lydmila Chernichenko. THE STATE OF UNIVERSITY PREPARATION OF FUTURE LOANS TO INNOVATIVE ACTIVITY IN INCLUSIVE CONDITIONS OF PRESCHOOL EDUCATION UNITS.

The article examines and theoretically substantiates the state of university training of future speech therapists for innovative activity in the inclusive conditions of pre-school educational institutions. The content of curricula, working programs of professional disciplines for the preparation of future speech therapists is analyzed. The lack of components of the training of the speech therapist for innovation was noted. The completeness of teaching and methodological support for this process and the lack of its efficiency are substantiated. And also found the reasons that lead to a low level of readiness of students for innovation.

Key words: innovative activity, future speech therapists, inclusive education, teaching and methodological support.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» одним із пріоритетних напрямів реформування освіти обрано забезпечення розвитку освітньої галузі на основі нових прогресивних концепцій, запровадження в навчальний процес сучасних педагогічних технологій і науково-методичних досягнень. Пріоритетними в освіті є нове ставлення до формування професійних знань, умінь та навичок підростаючого покоління, кардинально нові підходи в освітній сфері.

На сучасному етапі навчальний процес вимагає постійного вдосконалення, оскільки відбувається зміна пріоритетів і соціальних цінностей: освітній прогрес усе більше усвідомлюється як засіб досягнення такого рівня, який більшою мірою задовольняє потреби людини, сприяє розвитку духовного збагачення особистості. Тому сучасна ситуація підготовки логопедів вимагає корінної зміни стратегії та тактики навчання у закладі вищої освіти (ЗВО).

Проблема задоволення потреб суспільства у висококваліфікованих логопедах є достатньо актуальною для нашої країни. Високі темпи розвитку світової економіки, вимоги до спеціалістів, які стрімко змінюються та стають більш вибагливими, великий об'єм інформації, необхідної для засвоєння на кінець навчання, вимагають впроваджувати у вищу освіту різноманітні методи активного спілкування.[1]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні проблемою підготовки фахівців спеціальної освіти опікуються провідні вчені (В. Бондар, І. Демченко, С. Миронова, В. Синьов, А. Колупаєва, А. Шевцов, М. Шеремет та ін.). Вони спільні у твердженні, що фахова підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності потребує всебічної культурної, світоглядної, психологічної, методичної і практичної забезпеченості. Також наголошують на необхідності формування професійно-особистісних якостей логопеда, його здатності до новаторства, творчості та самореалізації у мінливих освітніх умовах. [4]

Мета статті є охарактеризувати стан університетської підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в інклюзивних умовах дошкільних закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з імплементацією Закону України про вищу освіту перед професорсько-викладацькими складами університетів, які готують фахівців з напрямку підготовки «Спеціальна освіта (Логопедія)», постає низка нових викликів, які потребують негайної реалізації.[2] Тому нині особливої уваги заслуговує проблема підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти, оскільки спектр функцій логопеда значно розширюється. Тобто, крім основних (дидактичної, корекційної, діагностичної, виховної та розвивальної), додаються просвітницька (інформування громадськості та батьків про позитиви інклюзії), рефлексивна (розроблення критеріїв і показників для оцінювання освітніх досягнень дітей, аналізу ефективності корекційно-педагогічного процесу й пошуку способів його коригування), та інноваційна (пошук нових інноваційних

технологій для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами). Для виконання цих функцій логопед має володіти глибокими знаннями з фахових дисциплін, методиками корекційної роботи, знаннями про сучасні тенденції світової корекційної педагогіки і спеціальної психології, високим рівнем майстерності в галузі корекційно-педагогічної роботи як зі здоровими дітьми, так і з особливостями в розвитку.

Зважаючи на окреслене вище, залишається проблема підготовки висококваліфікованих логопедів до інноваційної діяльності саме в умовах інклюзивної освіти. Про що свідчать результати аналізу досвіду підготовки студентів факультетів спеціальної освіти, університетів IV рівнів акредитації Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

З'ясовано, що професійна підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти залежить від оволодіння ними системою уявлень про професійну діяльність та від сукупності знань про індивідуальні та особистісні властивостей дітей-логопатів, усвідомлення шляхів вирішення проблем, які виникають у професійній діяльності. Такими якостями та знаннями студенти оволодівають завдяки навчальним дисциплінам циклу фундаментальної, професійної та практичної підготовки.

Відповідно до наукового пошуку, вважаємо за необхідне виокремити дисципліни, які забезпечують підготовку майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. Аналіз змістового наповнення дисциплін раніше означених циклів підготовки, дозволив узагальнити, що окремі дисципліни («Педагогічна творчість», «Інформаційно-комунікаційні технології в галузі "Освіта"», «Психологія загальна», «Корекційна психопедагогіка», «Психологія творчості», «Спецметодика образотворчого мистецтва», «Арт-терапія в освіті та соціальній сфері»,

«Сімейне виховання дітей із психофізичними порушеннями») лише фрагментарно порушують проблему підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти.

Розглянемо детальніше зміст окремих навчальних програм, щодо наявності у них складників підготовки логопеда до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Так, програмою навчальної дисципліни «Логопедія з практикумом» передбачено опанування студентами знаннями про логопедію як науку про розлади мовленнєвої діяльності, види розладів мовлення, принципи аналізу вад мовлення, методи та прийомами їх корекції. У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні знати: закономірності формування мовлення; принципи аналізу мовленнєвих порушень; актуальні завдання сучасної логопедії; причини та механізми мовленнєвих розладів у дітей; симптоматику мовленнєвих розладів; класифікації мовленнєвих порушень; методи та прийоми діагностики, корекції та профілактики вад мовлення у дітей. Проте вивчення цього курсу дає лише загальні знання з логопедії і досить мало уваги приділяється практичній діяльності, що є важливим в роботі логопеда в інклюзивному дитячому садку.

Деякі потенційні можливості для підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти представляють окремі розділи дисциплін: «Актуальні проблеми корекційної педагогіки», «Корекційна дошкільна педагогіка», «Теорія і методика виховання дітей з вадами мовлення», які передбачають формування уявлення про методологічні і теоретичні основи спеціальної педагогіки, науково-теоретичні засади корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами. Але, на жаль, доводиться констатувати, що цими курсами не передбачено навчальних матеріалів, які б охоплювали особливості інноваційної діяльності логопедів в умовах інклюзивної освіти.

Однак, якщо аналізувати програму курсу «Фізична реабілітація осіб з вадами мовлення», то можна зазначити, що метою її студіювання є

ознайомлення студентів з науково-теоретичними основами застосування засобів фізичної реабілітації у комплексній корекційно-педагогічній роботі та специфікою проведення різних видів масажу, ЛФК та інших реабілітаційних заходів у корекційній діяльності педагога-дефектолога та психолога при різних формах патології мовлення.

Програма охоплює 2 змістових модулі.

ЗМ I. Науково-теоретичні основи використання фізичної реабілітації у корекційній роботі.

Тем: 1. Науково-теоретичні основи фізичної реабілітації; 2. Загальна характеристика ЛФК; 3. Загальна характеристика лікувального масажу; 4. Порушення фізичних функцій та особливостей рухової сфери дітей з ОПФМ; 5. Види фізичної реабілітації інвалідів.

Таким чином, перший модуль програми покликаний ознайомити студентів із загальними науково-теоретичними основами застосування засобів фізичної реабілітації у комплексній корекційно-педагогічній роботі, набуття знань з методик проведення реабілітаційних та загальнооздоровчих заходів.

ЗМ II. Методики використання засобів фізичної реабілітації у корекційній роботі з особами при різних порушеннях мовлення.

Тем: 1. Логопедичний масаж та лікувальна фізкультура в комплексній медико-педагогічній системі реабілітації дітей, підлітків і дорослих з мовленнєвими порушеннями; 2. Фізична реабілітація дітей з ринолалією та порушеннями голосу; 3. Фізична реабілітація дітей із заїкуватістю; 4. Фізична реабілітація дітей з дизартрією; 5. Подолання артикуляційної апраксії та розвиток артикуляційного апарату. Логопедичний масаж; 6. Методи і прийоми фізичної реабілітації дітей з ФФНМ, ЗНМ, заїкання.

Отже, питання другого модуля спрямовані на розкриття знань з методик проведення реабілітаційних та загальнооздоровчих заходів, оволодіння уміннями і навичками проведення масажу, фізично-реабілітаційних вправ у процесі корекційної роботи з особами з різними порушеннями мовлення.

У цілому зміст окресленої дисципліни гарно розкривається з практичної підготовки логопедів, але все ж таки інноваційних методів корекції тут не застосовують. Бачимо за необхідність доповнити даний курс такими *темами*: 1. Су-Джок терапія. Основні інструменти для Су-Джок терапії; 2. Динамічна електронейростимуляція при мовленнєвих порушеннях.

Адже в роботі з дітьми, які мають важкі мовленнєві порушення, останнім часом використовується «Су-джок» терапія. Розроблена вона в Японії. На кістях рук і стопах ніг знаходиться основна система всіх внутрішніх органів і відповідних частин тіла. Руки і стопи – це в мініатюрі людина. Вуха нагадує ембріон людини. Визначивши необхідні точки на руках і ногах, можна лікувати хворий орган. Японський вчений Йосиро Цуцумі розробив систему вправ для самомасажу рук. Масаж великого пальця підвищує активність мозку. Подушечки пальців можна розтирати кульками, грецькими горіхами, шестигранними олівцями тощо. [3]

Впровадження інклюзивної освіти в нашій країні зумовили потребу у підготовці педагогів до роботи в інклюзивному навчальному середовищі та необхідність ввести до нормативної частини навчального плану підготовки бакалаврів у 2011 дисципліну «Основи інклюзивної освіти».[4] Аналізуючи робочі програми факультетів спеціальної освіти, ми визначили, що на вивчення цього курсу відведено 90 годин, із яких 30 год. – аудиторні заняття (лекційних – 16 год., практичних – 14 год.), а решта – 60 год. самостійна робота. Змістом програм охоплено два модулі: «Сучасна практика організації інклюзивної освіти дітей дошкільного і шкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку», «Методичне забезпечення інклюзивної освіти».

До першого модуля відносяться такі спільні для всіх робочих програм лекції: тема 1 «Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи», охоплює вивчення мети, завдань, принципів інклюзивної освіти та основних понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби»; тема 2. «Характеристика спеціальної освіти в Україні та за кордоном», у якій

висвітлюються питання міжнародної політики і законодавчої бази інклюзивної освіти (Саламанська декларація, документи ООН і ЮНЕСКО), приклади з законодавчо-нормативної бази окремих країн та України зокрема; тема 3. «Пріоритети освіти для дітей з особливими потребами», сконцентровує увагу студентів на проблеми стихійного інтегрування та навчання дітей з особливими потребами в освітньому простір України.

Спільними лекціями для модуля «Методичне забезпечення інклюзивної освіти» є: тема 4. «Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання», що передбачає вивчення корекційно-розвивальної роботи та її значення при навчанні дитини з особливими потребами; тема 5. «Специфіка педагогічної діяльності у навчальному закладі інклюзивного типу» охоплює питання складників інклюзії та умови її ефективності, ролі педагога та сім'ї у процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в освітнє середовище тощо.

Як бачимо, зміст курсу «Основи інклюзивної освіти» має переважно теоретичну спрямованість. Проте, для того щоб ефективно здійснювати підготовку логопеда до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання, одних знань, отриманих після її вивчення, явно недостатньо.

Курсом «Основи дефектології та логопедії» передбачено вивчення найпоширеніших дитячих аномалії (порушення слухового і зорового аналізаторів, інтелектуального й мовного розвитку) та комплексних порушень розвитку (сліпоглухі діти й діти з поєднанням сенсорного й інтелектуального дефектів. Студенти виявляють аномальних дітей та аналізують причини виникнення того чи іншого аномального розвитку, його особливості, методи виявлення і способи корекції. Важливо, що студенти студіюють такі категорії, як «спеціальна освіта», «особи з порушеннями та відхиленнями психофізичного розвитку», «дефект», «структура дефекту», «патологія» тощо. Розглянемо детальніше окремі змістові модулі (ЗМ) програми.

ЗМ I. Загальні питання дефектології.

Тем: 1. Дефектологія як інтегрована галузь наукового знання. предмет і завдання дефектології як науки; 2. Актуальні питання організації спеціальної освіти для аномальних дітей; 3. Основні категорії дітей з порушеннями розвитку.

ЗМ II. Діти з особливостями психофізичного розвитку.

Тем: 1. Психолого-педагогічна характеристика і освіта дітей з інтелектуальною недостатністю; 2. Психолого-педагогічна характеристика і освіта дітей з порушеннями слуху; 3. Психолого-педагогічна характеристика і освіта дітей з порушеннями зору; 4. Психолого-педагогічна характеристика і освіта сліпоглухонімих дітей.

ЗМ III. Теоретичні основи логопедії.

Тем: 1. Предмет, мета і завдання логопедії. понятійно-категоріальний апарат логопедії; 2. Вікові норми розвитку дитини; 3. Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення; 4. Загальне недорозвинення мовлення.

ЗМ IV Види мовленнєвих порушень

Тем: 1. Дислалія та методика логопедичного впливу при дислалії; 2. Дизартрія; 3. Ринологія; 4. Порушення писемного мовлення.

Як бачимо, програма цієї дисципліни розрахована на чотири семестри (210 год.), та читається на третьому і четвертому роках навчання. Та відноситься безпосередньо до циклу фундаментальної підготовки. Однак питанням щодо застосування окремих інноваційних меток в корекції певних дефектів чи аномалій зовсім не приділяється увага. Тому для підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти бажано було б розширити зміст навчальної програми п'ятим змістовим модулем:

ЗМ V. Новітні діагностичні технології в галузі логопедії.

Тем: 1. Базові підходи до формування інноваційних технологій у галузі логопедії. Психолінгвістичний підхід у дослідженні особливостей мовлення у дітей. 2. Методи дослідження базових психічних процесів та функцій пізнавальної діяльності для формування мовлення. 3. Психолінгвістичні та

превентивні методики корекції порушень мовлення у дітей. 4. Перспективне планування корекційно-відновлювального процесу.

Отже, збільшивши курс «Основи дефектології та логопедії» п'ятим змістовим модулем, ми досягнемо формування у студентів логопедичної майстерності при використанні сучасних технологій діагностики та корекції порушень мовлення у дітей, ознайомлення студентів з сучасними тенденціями (нейропсихологічним та психолінгвістичним підходами) розвитку інноваційних технологій в галузі логопедії.

Висновки. Таким чином, аналіз навчальних планів і програм дисциплін підготовки студентів факультетів дошкільного та спеціального навчання у ЗВО України, які були експериментальною базою дослідження, дає підстави констатувати, що у змісті дисциплін циклу фундаментальної підготовки бакалаврів бракує тем чи питань, які хоча б частково були спрямовані на підготовку логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Проте, для того щоб ефективно здійснювати професійну інноваційну діяльність в умовах інклюзивного навчання, одних знань, отриманих за названих дисциплін, явно недостатньо. Проаналізувавши освітні стандарти, ми виявили причини, що заважають інноваційній діяльності в умовах інклюзивного навчання. До таких причин ми відносимо наступні: недостатня кількість годин, що відводиться на вивчення предметів «Основи інклюзивної освіти» та «Основи дефектології та логопедії»; відсутність тем інноваційної підготовки; неготовність та відсутність мотивації студентів до вивчення дисциплін (які не мають для них практичної значущості); застосування у навчанні в основному репродуктивних методів, відсутність чітко сформульованих інноваційних технологій для здійснення інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боряк О. В. Профессиональная подготовка учителей-логопедов к работе с умственно отсталыми детьми младшего школьного возраста. / О. В. Боряк. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015;
2. Закон України «Про вищу освіту» // Закон від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.];
3. Пономаренко В. А. Нетрадиційні логопедичні технології у корекційній роботі з дітьми / В. А. Пономаренко. // м. Миколаїв, Методичні рекомендації для логопедів шкіл-інтернатів, учителів класів ІПК, спеціальних і загальноосвітніх шкіл.. – 2012;
4. Ворон М. Н. Інклюзивна освіта: українські реалії / М. Н. Ворон, Ю. М. Найда. // «Підручник для директора» «Плянди». – 2006.
5. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / За заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К. : «А.С.К.», 2012. – 308 с.